

Franko
Čorić

Aktualnost stotinu godina starog djela

MAX DVOŘÁK, *Katekizam zaštite spomenika*,
prijevod Jasenka Mirenić Bačić, uredio Marko Špikić,
Zagreb: Jesenski i Turk, 2015., 255 str.,
ISBN 9789532227406

Povodom stogodišnjice izlaska djela Maxa Dvořáka *Katekizam zaštite spomenika* u Hrvatskoj je objavljeno kritičko izdanje ovog kapitalnog djela sa svim izvornim ilustracijama. Prijevod Jasenke Mirenić Bačić prate naime uvodna studija dr. sc. Marka Špikića o Maxu Dvořáku koja njegovo djelovanje stavlja u kulturnopovijesni i znanstvenopovijesni kontekst, nadalje komentari teksta prijevoda u bilješkama te opsežna bibliografija.

Marko Špikić je stekao široki uvid u teoriju zaštite kulturne baštine te se profilirao kao jedan od vodećih stručnjaka u tom području u Hrvatskoj koji je do sada objavio jedan sveučilišni udžbenik (*Konzerviranje europskih spomenika od 1800. do 1850. godine*, Zagreb, Leykam international, 2009.) te nekoliko sličnih uredničkih knjiga (*Anatomija povijesnoga spomenika*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2006.; *Spomenik kao knjiga: Spisi o arhitekturi, kulturi i restauriranju, 1861-1886.*, Zagreb, Disput, 2013.), dok trenutno radi na pripremi slične knjige o liku i djelu Gustava Giovannonija. Ovim nizom popunjava se rupa u dostupnosti klasične literature iz povijesti konzerviranja i restauriranja na hrvatskom jeziku, koja je do sada bila dostupna samo fragmentarno ili lapidarno u vrijednom djelu Tomislava Marasovića *Zaštita graditeljskog nasljeđa*. Ideje tih tekstova uglavnom se aktualne i danas.

Izvorna knjižica *Katechismus der Denkmalpflege* nastala je u suradnji jednoga od najvažnijih predstavnika Bečke škole povijesti umjetnosti, glavnoga konzervatora

za nenjemačke pokrajine austrijskog dijela Monarhije i Nestora suvremene povijesti umjetnosti Maxa Dvořáka (Roudnice nad Labem, 24.6.1874. – dvorac Hrušovany nad Jevšivkou, 8.2.1921.) s prestolonasljednikom Franjom Ferdinandom, u specifičnom političkom i kulturnopolitičkom miljeu, a trebala je biti prevedena na svih petnaest jezika monarhije. Koncipirana je kao kompendij za široke slojeve, spoj teksta i slike, konzervatorskih načela i zornih primjera i protuprimjera koji je široku publiku trebao

senzibilizirati za kulturnu baštinu, odnosno prema njoj te uputiti na službu zaštite, *C. kr. Središnje povjerenstvo*. Zanimljiva je informacija da je čak sam Franjo Ferdinand u više navrata redigirao Dvořákov tekst kako bi ga učinio pitkijim za širu publiku.

Max Dvořák se u funkciji glavnog konzervatora brinuo i o hrvatskim, ponajviše dalmatinskim i splitskim spomenicima poštujući i nadograđujući Rieglove konzervatorske postulate. On je, naime, 1909. godine postao redoviti profesor i predstojnik Drugog povijesnoumjetničkog instituta bečkog sveučilišta kao nasljednik Franza Wickhoffa, a od 1905. godine i glavni konzervator Drugog odjeljenja Središnjega povjerenstva za zaštitu spomenika za ne-njemačke pokrajine austrijskog dijela monarhije. Godine 1907. je pokrenuo ediciju Austrijske umjetničke topografije. Nakon reorganizacije Središnjega povjerenstva 1911. godine postao je predstojnikom Povijesnoumjetničkog instituta novoformiranog Državnog zavoda za spomenike, a od 1917. do 1918. zamjenikom predsjednika Središnjeg povjerenstva uz odustajanje od funkcije glavnog konzervatora. Od 1906. godine njegovao je dobre odnose s prijestolonasljednikom nadvojvodom Franjom Ferdinandom, što je Središnjem povjerenstvu (koje je do tada imalo savjetodavnu ulogu i nije na raspolaganju imalo sankcije za neizvršavanje savjeta) donijelo učinkovitost i zaštitu člana vladarske obitelji i budućega cara, koji je i u pitanjima zaštite spomenika s podanicima komunicirao preko Vojnog ureda. U vladarskim je ambicijama Franje Ferdinanda, a prema trijalističkoj ideji preustroja monarhije, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji te Bosni i Hercegovini pripadala posebna uloga, pa je uslijedio niz inicijativa za gospodarsko i kulturno uzdizanje tih prostora, osobito Dalmacije. Max Dvořák je s obzirom na bogatu kulturno-povijesnu baštinu te pokrajine, koja je do tada u velikoj mjeri bila povijesnoumjetnički neobrađena, potaknuo niz mladih povjesničara umjetnosti da se bave dalmatinskim spo-

menicima: Oswalda Kutscheru Woborskog, Hansa Folnesicsa i Dagoberta Freya.

Max Dvořák i Franjo Ferdinand utopički su vjerovali u moć učenosti, u kozmopolitizam i univerzalizam, u snagu onodobne umjetnosti i znanosti te su htjeli preustroj monarhije zasnovati na pravednijoj teritorijalnoj podjeli, uvažavanju nacionalnih pitanja i predvodničkoj ulozi germanofonog dijela monarhije. Uzdizanje od nacionalnog vodilo je k nadnacionalnom i općem, nastalom u navedenom kontekstu, a danas je značajno upravo sa stajališta dosegnute univerzalnosti. Univerzalnost načela i ideja iznesenih u za teoriju i povijest konzerviranja ključnom djelu Maxa Dvořáka, čini to djelo izuzetno aktualnim

↓

“Stara Planinska vrata u Novém Městu nad Metují (Gebirgstor, Neustadt na Mettauu, Češka), uklonjena godine 1905. Ta građevina nije doduše posjedovala nikakvu hotimičnu umjetničku formu ili neki osobiti ukras, no ipak je sa svojim prigradnjama i masivnošću svog izgleda bila snažan, dojmljiv motiv u slici grada.” Iz knjige *Katekizam zaštite spomenika*, 39. Primjer

i u suvremenosti. *Katekizam* je objavljen 1916. godine, što je bilo prilično kasno glede utjecaja na službu zaštite do 1918., no Dvořákovo se djelovanje, i pri intervencijama na hrvatskoj kulturnoj baštini, jest ravnalo prema načelima sažetima u tom djelu. Ne smije se smetnuti s uma da je Austro-Ugarska Monarhija do svoga raspada 1918. bila jedna od najvećih i najmnogoljudnijih europskih država. Bečki je Institut za povijest umjetnosti uživao ugled u samoj Monarhiji, posebno na njemačkom govornom području, ali i šire, unutar disciplina povijesti umjetnosti i zaštite spomenika. Stoga je naknadni utjecaj tog djela, kako u zemljama sljednicama, tako i drugdje, znatan, što je kod nas zamjetno posebno u opusima Gjüre Szabe, Ljube Karamana i Anđele Horvat.

U Hrvatskoj je nakon Drugog svjetskog rata nastala cezura u recepciji njemačkih tekstova o našoj kulturnoj baštini, kao i tekstova koji su bili teorijska osnova za intervencije i na našoj baštini. Interes za te tekstove je nanovo oživio osamdesetih godina 20. stoljeća, u vrijeme postmodernog habitusa, okrenutog preispitivanju teorija i načela zaštite spomenika. U Hrvatskoj je još 1988. Jasenka Mirenić Bačić objavila prijevod *Katekizma* (*Pogledi* 18/1988), ali je taj tekst tada objavljen bez ilustracija koje čine ključni dio ove publikacije. Njemački izvornik iz 1916. u Hrvatskoj se čuva u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici te je prilično oštećen i stoga pod posebnom skrbi. Novo izdanje sadržava svih stotinu i četrdeset ilustracija. Jasenka Mirenić Bačić autorica je i legendi pod ilustracijama u zagradama s informacijama o suvremenom stanju pojedinih spomenika ili ambijenata.

Među kolegama ima onih koji ne odobravaju objavljivanje prijevoda, no kao sveučilišni predavač sam bolno svjestan sve slabijeg poznavanja stranih jezika osim engleskoga, na razini koja bi dostajala za čitanje izvornika, u ovom slučaju njemačkog. Knjiga je, dakle, namijenjena studentima povijesti umjetnosti, poglavito onima kon-

↗

"Pokazuje situaciju nakon uklanjanja vrata kojim nije samo uništena jedna zanimljiva skupina građevina nego je propalo i sve što je slici grada na tom mjestu ranije davalo čar i vrijednost." Iz knjige *Katekizam zaštite spomenika*, 40. Protuprimjer

zervatorskog modula, ali i znanstvenicima usmjerenima na proučavanje povijesti umjetnosti i konzervatorskog djelovanja. Kategorije ugrožā baštine (uništavanje ili unakazivanje starih umjetničkih djela zbog neznanja i indolencije, zbog pohlepe i prijevare, zbog pogrešno shvaćenih ideja napretka i zahtjeva sadašnjice ili zbog pogrešne želje za uljepšavanjem), kao i opće smjernice za zainteresirane laike i širu publiku, i danas su vrlo aktualne.

Knjiga stoga daje relevantne informacije o povijesti i načelima zaštite spomenika te otvara mogućnost novih interpretacija i primjene u praksi. S obzirom da se služba zaštite kulturne baštine u Hrvatskoj nalazi u krizi, objavljivanje, a time i dostupnost ovog klasičnog djela ima pozitivan učinak na osvještavanje povijesti, teorija i načela discipline, tim više što su problemi i izazovi suvremene konzervatorske prakse često začuđujuće slični onima koje je naveo Dvořák. ×